

SELECTIVITAT SÍ, SELECTIVITAT NO; UNA FALSA POLEMICA

Aquest escrit és la transcripció d'una comunicació presentada a la 3.^a Ponència «Universitat i societat», en el curs del III Congrés Universitari Català, celebrat a Barcelona el passat mes d'abril.

Cal que en parlar de les funcions de la Universitat i de l'extensió quantitativa de l'ensenyament superior, clarifiquem exactament què signifiquen cada un dels termes que usem.

No ens remetrem a l'estudi de les funcions socials que ha complert la Universitat en cada etapa històrica, que d'altra banda és necessari per entendre tota l'argumentació, perquè aquest no és el motiu de les ratlles que segueixen. D'altra banda estem segurs que existeix gran acord —almenys entre els qui creiem que la Universitat ha de comprometre's d'una forma progressista en la lluita cultural— en moltes de les funcions que avui i en un futur pròxim la institució haurà d'assumir.

Entre d'altres ens interessa detallar algunes d'aquestes funcions perquè poden donar llum a la polèmica que ens preocupa.

1. La difusió i socialització de la cultura.

Entenem aquí per cultura, la presa de consciència dels veritables interessos humans, de la situació de l'home en el món, l'accés a les diverses visions cosmològiques i a la seva crítica, és a dir, la formació de l'home capaç de lluitar contra l'alienació que genera una societat que manipula la informació.

Reconeixem que aquesta visió del fet cultural és parcial i que únicament per motius expositius ho diferenciem de la socialització dels coneixements científico-naturals i de la tecnologia amb la que està íntimament imbrincada.

Així doncs, entesa la cultura en el sentit que esmentàvem anteriorment, podem dir amb Paris que... «l'expansió de la cultura constitueix un moment fonamental en el procés de desalienament... (de l'home)» (1). És doncs indubtable que hem d'avançar per aquest camí.

(1) PARIS, CARLOS: «La crisis de la universidad española actual», *Hacia una nueva universidad*, Ed. Ayuso, Madrid, 1974.

Ara bé, cal entendre que segurament no és la Universitat l'única institució que ha de complir aquesta missió i que altres formes d'accés a la cultura han de ser recuperades i creades. A més si la Universitat es planteja més seriosament aquesta tasca —tal com nosaltres creiem— caldrà buscar formes organitzatives que arribin més enllà del migrat sector de la població que, malgrat l'anomenada explosió demogràfica, avui té accés a les aules.

La reflexió sobre aquests plantejaments ens porta indefugiblement a reconsiderar moltes de les característiques institucionals de la Universitat.

2. La formació de tècnics i professionals i la investigació.

Tal com dèiem, aquesta funció cultural —en el sentit estricte en què la usàvem— no podia separar-se fàcilment d'aquella segona funció: la difusió, socialització i creació dels coneixements tecnològics i científics o, dit d'una altra manera, la formació de tècnics i científics qualificats.

És important d'entendre que les funcions d'aquests coneixements en la societat han variat substancialment amb l'aparició del que Richa ha anomenat Revolució Científica i Tècnica (RCT). Si analitzem el seu ús social en el segle XIX i principis del XX, podem concloure que la socialització d'aquests coneixements a un grup molt reduït de la població, que era qui detentava el poder, eren suficients per a mantenir l'esquema productiu de la primera revolució industrial. La simple alfabetització de la resta de la població era suficient —i des d'un punt de vista crític necessària— per a mantenir les demandes de serveis i d'investigació d'aquelles societats.

L'aparició de la ciència i de la tècnica com a forces productives directes dins el procés productiu amb el que això comporta d'una qualificació cada cop més elevada de la població —tant per participar en una producció molt tecnificada, com per consumir productes d'una complexitat tecnològica creixent— ha fet variar els eixos de l'anàlisi.

En efecte, l'explosió demogràfica que això ha generat en l'ensenyament superior ha obert les aules a sectors socials tradicionalment exclosos de la Universitat. Sectors que, si bé no comprenen les classes treballadores manuals, han anat ampliant-se als fills de les classes mitjanes als quals d'altra banda, les noves formes productives, molt més monopolístiques, expoliaven llurs formes tradicionals de subsistència. Sectors que consideraven que aquest accés al coneixement podia ser per a ells una forma de recuperar posicions de domini o de poder perdudes.

Aquesta explosió demogràfica ha entrat en contradicció amb un mercat de treball irracional i a més molt reduït, agreujat per la dependència tecnològica, que ha provocat un fenomen nou: l'atur de tècnics.

La qüestió de les necessitats socials

Exposat això se'ns obra una de les grans polèmiques sobre aquest tema: És possible avui una planificació de titulats segons les necessitats socials?

Cal definir aquest terme abans de continuar, perquè en aquest punt sovint ens fan combregar amb rodes de molí.

Explicquem-nos. Quan es parla de necessitats socials en una societat de classes, sovint se'ns vol fer definir les necessitats de les classes dominants per a mantenir la seva situació de poder. Això afecta no solament en aquells camps tecnològics on això és més evident (per exemple: en el camp de l'aprofitament de l'energia, el de la indústria bèl·lica o en el de la manipulació de la informació); sinó que també les tècniques tradicionalment considerades neutrals com la medicina tenen una gran responsabilitat en aquest afer.

És a dir, un tipus determinat de praxis professional comporta una utilització de la ciència que respon a uns interessos determinats. Per exemple, hom es pot plantejar per què la ciència mèdica ha avançat més en el terreny curatiu immediat que en el terreny preventiu; o bé, perquè la investigació sobre el càncer ha volgut esbrinar abans les lesions dels mecanismes intracel·lulars que les motivacions ambientals i ecològiques que indiscutiblement el determinen. A cap consciència crítica li escaparà que la investigació cel·lular demana només un utillatge costós i un personal preparat, mentre que les transformacions ambientals sovint demanen posar en qüestió models de creixement urbà o d'utilització de la indústria.

Les falses opcions

Al llarg del debat obert sobre el tema de la selectivitat d'aquests darrers mesos, s'han presentat dues opcions, que considerem falses pel seu mateix esquematisme.

Opció 1: La Selectivitat en l'accés a la Universitat és necessària.

Opció 2: La Selectivitat en l'accés a la Universitat no pot ser mai aplicada.

Aquesta segona és la que moltes forces d'esquerra han defensat durant molts anys, sovint amb fortes dosi de rigidesa, amb uns arguments semblants als següents:

«Hem de defensar l'accés del major nombre possible d'estudiants a la Universitat, perquè el dret a la cultura és un dret inalienable conquerit per la població.

Aquesta situació pot generar i genera situacions d'atur de tècnics, que coexistiria amb unes demandes socials de serveis no cobertes.

La falla d'aquest desajustament cal buscar-la en un sistema productiu que no té com a objectiu servir els interessos reals de la població.

La contradicció i la pressió social que genera aquest desajustament, seria una força a favor de la transformació d'aquest sistema i de la satisfacció de les necessitats de la societat.»

Anem a pams i critiquem aquesta argumentació. Ja és coneguda una crítica de dretes que torna a insistir en la confusió del terme de necessitat social. Cal ara obrir-se a una crítica més rigorosa, feble en alguns punts, però que no pot obviar-se.

En primer lloc: l'equívoc del dret a la cultura. Ja hem intentat d'explicar abans quin és el valor revolucionari de la cultura. D'altra banda cal no oblidar que la divisió tècnica del treball és una exigència de la ciència, en si. Aquesta divisió és comprensible, sense ser contradictòria amb l'expansió de la cultura, a no ser que caiguem en el parany de creure en ciències «burgeses» i «proletàries». La ciència és un patrimoni de tota la humanitat, en tot cas el conflicte esdevé en la lluita per QUI l'utilitza, PERQUÈ l'utilitza i EN QUINA DIRECCIÓ es fa avançar.

No voldríem ser esquemàtics però creiem sincerament que el contingut cultural de la gran majoria d'estudis professionals, tendeix més a mantenir un saber parcialitzat que farà de l'estudiant un especialista incapaç d'entendre el món que l'envolta i la seva situació en la societat, que no pas a allò que definim més amunt com a funció de cultura.

I això és així malgrat els esforços aïllats d'estudiants i professors que intenten donar un contingut diferent a la transmissió de coneixements, puix el model de praxis professional extra-universitària no es posa en qüestió i és aquest model el que els universitaris tendeixen a reproduir. Que no es posi en qüestió no vol dir que no estigui en crisi, al contrari. Però l'universitari, davant aquesta crisi, tendeix més a esmolrar les armes competitives per ocupar els llocs de treball en discòrdia, que a qüestionar el sentit de la seva activitat.

Aquests models de transformació de la professió no poden elaborar-se en elucubracions acadèmiques i per això sovint són estèrils molts esforços de transformació cultural des de la tarima, sense que això vulgui infravalorar les possibilitats de lluita cultural dins la Universitat.

Aquests models han de referir-se a les necessitats socials, però, sobretot, han de ser vindicats i entesos per la societat. Aquest és el repte més important de la lluita cultural on estem immersos. És el nexa que torna a unir d'una forma progressista la utilització revolucionària de la ciència amb la cultura, tal com l'hem definit abans.

Posarem un exemple per explicar-nos una mica. Tornarem al camp de la medicina, ja que és dels més discutits.

La Salut, ja es conegut, és molt més que l'absència de malaltia: és un estat que permeti la plena realització de l'home. Això imposa la lluita contra la malaltia; però també cal lluitar contra un medi agressiu, contra els hàbits alienants de vida, contra la misèria, contra formes inhumanes de treball, vindicar uns hàbits sexuals sans, etc. Doncs bé, en aquest context, el professional-metge és un tècnic que lluita al servei de la societat contra la malaltia i per la salut, al costat d'altres tècnics i en igualtat de drets amb tota la població. És una situació contrària a la del professional que, aprofifi-

tant la ignorància —en el sentit cultural esmentat— de la població, decideix sobre ella; del metge que explica tots els conflictes de l'home que no té salut, en funció només de conflictes biològics o psicològics, alienant-lo, fent-lo incapaç de lluitar per la seva salut.

Caldria filar molt més prim aquest exemple però em sembla prou útil per a la comprensió del raonament anterior.

Qui posarà doncs en qüestió aquesta praxis professional o científica? La Universitat sola és incapaç de fer-ho. Com a màxim arribaríem a una situació —que ja en alguns camps de la ciència i en alguns països s'ha detectat— on aquells universitaris que prenen consciència d'aquesta situació acaben prenent alguna de les següents opcions:

- Uns es queden a la Universitat a engruixir les files dels que, conscients de les necessitats de transformació, han de limitar-se a transmetre-les, sense poder actuar sobre la situació, refugiant-se en el «ghetto» que esdevé la Universitat.
- Uns altres —la majoria— no podran competir per les cada cop més reduïdes sortides laborals que són copades per aquells qui més possibilitats tenen d'accedir-hi, és a dir, sovint els qui no volen comprendre llur paper en el manteniment del «statu-quo».
- Uns darrers arriben a convertir-se en mantenidors d'aquest ordre establert, sense armes culturals per enfrontar-s'hi i sense poder convertir-se en agents de desalienament.

Ha de ser doncs tota la societat que, sotmesa a aquesta lluita cultural, es faci càrrec de la transformació de l'activitat científica i, per tant, de la Universitat o millor, en un sentit més ampli, de tota l'organització educativa.

Aquesta dependència directa de la societat, no per mitjà únicament del parlament, sinó per formes molt descentralitzades de gestió, és evidentment un objectiu llunyà. (Per exemple una alternativa als estudis universitaris sanitaris podria ser: una facultat de ciències de la salut, que fos un centre de discussió i estudi dels problemes sanitaris. Alhora, hauria d'estar íntimament lligada a les activitats de lluita per la salut en tots els seus camps, on es desmitifiqués el valor del tècnic i, per tant, fos espoliat dels atributs de poder econòmic i social que avui té. També s'hi diversificarien les feines i es fugiria de tota jerarquització que no fos purament funcional, etc.).

Però, és tant fals de dir que això ho aconseguirem en un termini breu, com dir que això no és possible fins després de la transformació global de la societat o, com a mínim, després de la transformació de l'aparell d'estat. Avui és possible aquesta revolució cultural.

Aquest camí és ple de contradiccions i podem deduir que sovint serà difícil de prendre opcions, que moltes vegades no podrem construir altra cosa que experiències limitades, que serà un camp de lluita amb victòries i derrotes... Malgrat tot creiem que avui és ja possible i necessari de començar.

Creiem que fins ara hem marcat la complexitat de la polèmica de la selectivitat i que hem entès que qualsevol simplificació que no consideri l'objectiu de retornar el control de la ciència a la societat, no és una anàlisi seriosa. I aquest objectiu no és un fenomen a llarg termini, és un procés constant de desmitificació de la ciència, de lluita cultural.

És per això que concloem:

A) La Universitat ha de mantenir el nivell científic suficient, per tal d'evitar que sigui una institució morta que vagi cedint el protagonisme a d'altres institucions alienes al control de la societat.

B) No podem mantenir mai una consigna absoluta respecte a la regulació de l'accés a la Universitat, consigna que no pot ser igualment vàlida en totes les situacions i que demana una anàlisi detallada de totes les qüestions de què hem anat parlant en cada cas concret.

C) És fonamental la promoció de la lluita cultural des de la Universitat. Hem d'entendre que aquesta lluita s'ha iniciat ja en molts camps (entre ells: sanitat, urbanisme, sexologia...). És precisament en aquesta perspectiva i a partir de l'anàlisi de l'estat de les necessitats i aspiracions en cada camp de la ciència, que podrem definir propostes concretes per a conjuntures concretes.

ORIOI RAMIS I JUAN
C.U.C., abril 1978